

УДК 613.95:37.037.1

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПОШУК МЕХАНІЗМІВ

Гаращенко Л.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглядаються інноваційні шляхи забезпечення здоров'язбережувального характеру фізичного виховання в дошкільному навчальному закладі. Встановлено, що одним із інноваційних шляхів у забезпеченні здоров'язбережувального характеру фізичного виховання дітей дошкільного віку є використання в освітньому процесі дошкільного навчального закладу здоров'язбережувальних технологій. З'ясовано, що удосконалення системи фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах вимагає певної технологізації освітнього процесу. Володіння вихователем педагогічними технологіями є суттєвим критерієм його готовності до професійної діяльності. Визначено, що в умовах технологізації освітнього процесу дошкільного навчального закладу педагогічний процес повинен плануватися і регулюватися на основі цілісного підходу до оцінки стану дитини за комплексом показників, коли здоров'я і фізичний розвиток розглядаються як фундамент для розвитку і безпечного зростання дитини.

Ключові слова: пріоритетність фізкультурно-оздоровчої роботи, здоров'язбережувальні технології, інновації, здоров'язбережувальна діяльність, освітній процес.

Постановка проблеми. Специфічною ознакою перебудови системи дошкільної освіти на початку ХХІ століття є здоров'язбережувальна спрямованість модернізації дошкільної освіти, що зближує інтереси педагогів, медиків, психологів і батьків. Вивчення особливостей дошкільної освіти в умовах незалежної України робить очевидним той факт, що удосконалення системи фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах вимагає певної технологізації освітнього процесу, а володіння вихователем педагогічними технологіями є суттєвим критерієм його готовності до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологізація педагогічного процесу є об'єктивною тенденцією розвитку сучасної системи дошкільної освіти у контексті зміни пріоритетів з навчання на розвиток особистості, з накопичення нею знань на вміння їх застосовувати у конкретних життєвих ситуаціях (І. Бех) [1]. Це дає нам підставу для висловлення твердження про активне запровадження ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей дошкільного віку через використання в освітньому процесі дошкільного навчального закладу здоров'язбережувальних технологій.

О. Богініч наголошує, що поняття «здоров'язбережувальні технології» носить узагальнений характер і передбачає комплексну систему впливу на дитину з точки зору збереження її здоров'я та базову вимогу до вибору всіх освітніх технологій [3]. У наукових працях дослідниці здійснено аналіз понять здоров'язбережувальні технології та педагогічні технології: «Основна відмінність цих понять у тому, що метою педагогічної технології є реалізація концептуально визначеного освітнього результату у навчанні, вихованні та розвитку, а здоров'язбережувальна технологія уособлює в собі умову реалізації провідного завдання з метою досягнення основної освітньої цілі» [3, с. 19].

Таким чином, імперативом сьогодення стала побудова освітнього середовища дошкільного навчального закладу на сучасних інноваційних здоров'язбережувальних технологіях. Запровадження здоров'язбережувальних технологій у

практику дошкільної освіти веде до необхідності зміни змісту діяльності усього колективу дошкільного навчального закладу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз та узагальнення теоретичних джерел засвідчує недостатність комплексного і системного висвітлення механізмів забезпечення здоров'язбережувального характеру фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Головною метою цієї роботи є обґрунтування інноваційних шляхів забезпечення здоров'язбережувального характеру фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи результати аналізу підходів науковців до класифікації здоров'язбережувальних технологій у сучасній системі дошкільної освіти, ми дійшли висновку, що найбільш оптимальним є підхід, що визначає здоров'язбережувальні технології як систему заходів з охорони та зміцнення здоров'я дітей, що враховує важливі характеристики освітнього середовища та умови життя дитини, що впливають на її здоров'я (О. Богініч) [6]. З позиції цього підходу у працях дослідниці виділено такі види здоров'язбережувальних технологій, що застосовуються у системі дошкільної освіти:

– інноваційні оздоровчі технології: фітболгімнастика, художня гімнастика, пальчикова, дихальна, звукова, імунна гімнастика, психогімнастика, гідроаеробіка тощо;

– оздоровчі технології профілактично-лікувального спрямування: фітотерапія, ароматерапія, вітамінотерапія, різні види масажу, ігровий тренінг тощо;

– оздоровчі технології терапевтичного спрямування: ігрова терапія, арттерапія, казкотерапія, сміхотерапія, кольоротерапія, музична терапія тощо;

– емоційно насичені технології оздоровчого спрямування: ігрова терапія, казкотерапія, музикотерапія, сміхотерапія, артотерапія тощо [6].

У відповідності до тверджень О. Богініч, здоров'язбережувальна технологія, як складова структурна одиниця системи освіти, виступає в ролі якісної характеристики освітніх технологій, визначаючи ефективність збереження здоров'я

суб'єктів освітнього процесу під час досягнення освітнього результату.

Саме тому доцільно розглянути правомірність використання розмаїття здоров'язбережувальних технологій у системі фізичного виховання та оздоровлення дітей, оскільки застосування кожної з них має свою специфіку, набір засобів, способів і прийомів, вимагає певних матеріальних умов, часових витрат, місця у розпорядку дня, урахування пори року, кількості дітей у групі, групи здоров'я (основна, підготовча, спеціальна), результатів діагностики та прогнозування здоров'я, фізичного розвитку і рухової підготовленості дітей, спеціальних умінь вихователів, урахування напрямів діяльності дошкільного навчального закладу. Використання здоров'язбережувальних технологій має передбачати чітке і обґрунтоване планування, у яких формах фізкультурно-оздоровчої роботи їх використовувати та місце в розпорядку дня.

Розглянемо можливості використання здоров'язбережувальних технологій у різних формах фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми. Ефективність їх застосування значною мірою залежить від інтеграції освітньої та лікувально-оздоровчої діяльності дошкільного навчального закладу, тісної співпраці педагогів і медичних працівників. Велика кількість здоров'язбережувальних технологій вимагає від педагогічного колективу їх вивчення, обговорення, вибору, адаптації до умов і можливостей дошкільного навчального закладу.

Продуманий і виважений вибір технології передбачає урахування інтересів, потреб і можливостей дітей, рівня комфортності здоров'язбережувального середовища, що спроектований педагогами. Так, на фізкультурних заняттях вирішується цілий комплекс оздоровчих, освітніх, виховних завдань та застосовуються різні засоби фізичного виховання: основні рухи, загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри, спортивні вправи, ігри з елементами спорту. Використання здоров'язбережувальних технологій на фізкультурних заняттях має відбуватися з урахуванням частини заняття, мети, з якою воно проводиться та особливостей змісту кожного структурного компонента. Типова структура та зміст фізкультурного заняття залежать від працездатності організму дитини, а здоров'язбережувальні технології мають виступати у ролі регулятора психічного навантаження, що включає інтелектуальну та емоційну сферу.

Оптимальне використання відповідних здоров'язбережувальних технологій у процесі ранкової гімнастики сприятиме забезпеченню активної й змістовної рухової діяльності дітей, що створює умови для розумової працездатності та переходу до діяльного стану, враховуючи, що значення ранкової гімнастики визначається підвищенням життєдіяльності організму дитини. Саме тому здоров'язбережувальні технології добираються відповідно до мети та особливостей змісту ранкової гімнастики.

У процесі гімнастики після денного сну теж варто використовувати різноманітні здоров'язбережувальні технології, враховуючи, що така форма фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми проводиться з метою профілактики по-

рушень постави та плоскостопості. Основну роль у профілактиці порушень постави і стопи мають відігравати засоби і методи формування навички правильного положення тіла у просторі, а для цього необхідно враховувати, що:

- у дітей дошкільного віку спостерігається нездатність до точності рухів як наслідок недорозвитку коркових механізмів. Саме тому необхідно використовувати спеціальні вправи, що активізують усі аналізаторні системи;

- для формування рухових навичок та засвоєння положення правильної постави необхідне багаторазове вправляння у різних умовах; висока ступінь повторюваності рухових дій упродовж тривалого часу;

- між фазою практичного орієнтування в предметній ситуації і фазою довільного виконання руху необхідне осмислення руху, тобто формувати навички правильної постави слід через осмислену моторику, а не тренажерно-механічним способом [4; 5].

Відповідно до особливостей методичних основ використання найбільш доступних здоров'язбережувальних технологій, кожна з яких має свою значущість та специфіку, враховуючи умови здоров'язбережувального середовища дошкільного навчального закладу, можна доцільно добирати ті чи інші технології, що будуть спрямовані на процес збереження і формування здоров'я дітей. Вищезначене наводить на єдину думку: застосування здоров'язбережувальних технологій у системі фізичного виховання і оздоровлення дітей буде виправданим, результативним і дійовим за умови знання вихователями основних методичних підходів до організації фізичного виховання і розвитку дітей дошкільного віку, обов'язково урахування анатомо-фізіологічних та психологічних особливостей організму дитини, володіння ними оптимальними способами здоров'язбереження. На переконання О. Богиніч, ознайомлення з інноваційними підходами в галузі оздоровлення дітей націлює педагогів на пошук найбільш раціональних шляхів збереження та формування їхнього здоров'я, оптимізує творчість педагогів, сприяє їхньому самовдосконаленню [2].

Зважаючи на аналіз результатів освітньо-виховної діяльності дошкільних навчальних закладів, переконуємося, що для запровадження здоров'язбережувальних технологій необхідні: науково обґрунтована система заходів, здійснення моніторингу стану здоров'я та рівня фізичного розвитку кожної дитини, діагностики засобів і методів впливу на дитину, технологій навчання і виховання, врахування вікових особливостей, індивідуалізація профілактичних заходів, урахування умов і можливостей конкретного дошкільного навчального закладу.

Створюється ситуація, коли практика, випереджуючи науку, намагається впроваджувати різноманітні здоров'язбережувальні технології, що не відповідають умовам дошкільного навчального закладу та більш характерні для медичних закладів. Саме тому назріла необхідність науково-методичного, гігієнічного і медичного обґрунтування умов застосування таких технологій та відповідної діагностики, адекватних функціональним можливостям дітей дошкільного віку.

Аналіз досвіду роботи дошкільних навчальних закладів України засвідчив, що пріоритетним напрямом їх діяльності є збереження, формування і зміцнення здоров'я кожної дитини і на цій основі розвиток її духовного потенціалу. У часописах «Вихователь-методист дошкільного навчального закладу», «Дошкільне виховання», «Дошкільна освіта», «Палітра педагога» та ін., наукових статтях, монографіях, дисертаційних дослідженнях публікуються неординарні знахідки, результати творчих втілень передового педагогічного досвіду та сучасних наукових надбань щодо інновацій у системі дошкільної освіти. Це засвідчує, що в дошкільних навчальних закладах України сьогодні реалізується право самостійного вибору і впровадження здоров'язбережувальних технологій, активно ведеться пошук ефективних шляхів збереження, формування і зміцнення фізичного і психічного потенціалу здоров'я дитини. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти надзвичайно важлива робота усього колективу дошкільного навчального закладу щодо створення умов здорового способу життя, передачі культурного досвіду, життєвих принципів, збереження дитини як самостійної особистості, забезпечення соціальної адаптації, комфорту і безпеки життєдіяльності, щасливого зростання кожної дитини.

Підсумовуючи результати аналізу системи здоров'язбережувального освітнього процесу з урахуванням напрацьованого досвіду, умов дошкільного навчального закладу та запитів батьків вихованців, можемо стверджувати, що усі підходи до оздоровлення дітей дошкільного віку є доцільними і важливими, однак найбільш ефективним буде використання комплексу фізкультурно-оздоровчих заходів і здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на покращення показників здоров'я, фізичного і рухового розвитку кожної дитини.

Аналіз здоров'язбережувальної діяльності дошкільних навчальних закладів виявляє доцільність та ефективність застосування в освітньо-виховній та фізкультурно-оздоровчій роботі різних здоров'язбережувальних технологій, що найбільш повно відображає основні аспекти процесу модернізації дошкільної освіти. Активне запровадження цих технологій, безперечно, свідчить про готовність колективів дошкільних навчальних закладів працювати по-новому, що повною мірою відповідає впровадженню в освітню систему принципу гуманізації, за якого особистість визначається найвищою цінністю суспільства.

Аналіз практики дошкільної освіти та експериментальних досліджень щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій у систему фізкультурно-оздоровчої роботи дошкільного навчального закладу дозволяє визнати значущість технологічного підходу до організації фізичного виховання та оздоровлення дітей, спрямованого на дійове забезпечення позитивної динаміки у

стані здоров'я, фізичного розвитку і рухової підготовленості дітей, а також стверджувати затребуваність таких технологій освітньою практикою. У сучасних умовах розвитку освіти дошкільні навчальні заклади мають можливість обирати траєкторію свого професійного зростання, адже продумана організація освітнього процесу, інноваційні освітні технології, інформаційно-комунікаційне забезпечення цього процесу впливають на підвищення якості дошкільної освіти. Усі ці питання порушуються у Державному стандарті дошкільної освіти України та нових програмах для дошкільних навчальних закладів («Дитина», «Впевнений старт» та ін.), у яких чітко визначено завдання щодо формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетенції. Саме тому для реалізації цих завдань важливим є розуміння педагогами, що вибір здоров'язбережувальних технологій залежить від програми, за якою працює педагогічний колектив, його професійної компетентності, конкретних умов дошкільного навчального закладу, а також показників стану здоров'я та фізичного розвитку дітей дошкільного віку.

Висновки та пропозиції. Таким чином, можна ствердно зазначити, що в умовах фундаментального реформування дошкільної освіти в Україні ідея здоров'язбереження отримала широку реалізацію у правовій основі, наукових пошуках та практиці роботи. Традиційну освітню парадигму змінила гуманістична парадигма, що ґрунтується на визнанні дитини як суб'єкта педагогічного процесу за рахунок зміщення центру виховного процесу з вихователя на дитину. У зв'язку з орієнтацією дошкільної освіти на загальнолюдські цінності у сфері фізичного виховання зростає відповідальність за здоров'я дітей, отже виокремилася здоров'язбережувальна спрямованість модернізації дошкільної освіти.

Одним із інноваційних шляхів у забезпеченні здоров'язбережувального характеру освітнього процесу є технологізація фізичного виховання. В умовах технологізації освітнього процесу актуалізуються такі вимоги принципу оздоровчої спрямованості: формування здоров'язбережувальної компетентності має враховувати базові можливості дитини; педагогічний процес повинен плануватися і регулюватися на основі цілісного підходу до оцінки стану дитини за комплексом показників, коли здоров'я і фізичний розвиток розглядаються як фундамент для розвитку і щасливого зростання дитини; створення умов психологічного комфорту в усіх видах і формах здоров'язбережувальної діяльності.

Розглянута проблема потребує подальшого дослідження, оскільки ставлення до здоров'я дітей як соціальної цінності висуває специфічні вимоги до організації системи фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі, на що й спрямуємо подальші наукові розвідки.

Список літератури:

1. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І. Бех, Л. Зайцева // Дошкільн. виховання. – 2013. – № 1. – С. 2–5.
2. Богініч О. Пріоритети у сфері фізичного розвитку дитини дошкільного віку / Ольга Богініч // Оптимізація фізичного розвитку дитини у вітчизняній системі освіти: монографія / Е. Вільчковський, Н. Денисенко, А. Цьось та ін. – Запоріжжя: ЗОІППО, 2010. – С. 124–148.
3. Богініч О. Створення здоров'язберігаючого середовища у дошкільному навчальному закладі / О. Богініч, Н. Левінець, Ж. Петрова // Сучасні технології в дошкільній освіті України: зб. матеріалів наук.-метод. семінару / упоряд. І. Загарбницька. – К., 2008. – С. 7–9.
4. Егоров Б. Развивающая педагогика оздоровления / Борис Егоров // Дошк. воспитание. – 2001. – № 12. – С. 10–23.
5. Змановський Ю. Що може дитина: нейропсихологічні аспекти дошкільного виховання / Юрій Змановський // Дошкільн. виховання. – 1981. – № 10. – С. 6–7.
6. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / О. Л. Богініч, Н. В. Левінець, Л. В. Лохвицька, Л. А. Сварковська. – К.: Генеза, 2013. – 127 с.

Гаращенко Л.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАТЕЛЬНОГО ХАРАКТЕРА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ПОИСК МЕХАНИЗМОВ

Аннотация

В статье рассматриваются инновационные пути обеспечения здоровьесберегательного характера физического воспитания в дошкольном учебном заведении. Установлено, что одним из инновационных путей в обеспечении здоровьесберегательного характера физического воспитания детей дошкольного возраста есть использование в образовательном процессе дошкольного учебного заведения здоровьесберегательных технологий. Выяснено, что усовершенствование системы физического воспитания в дошкольных учебных заведениях требует определенной технологизации образовательного процесса. Владение воспитателем педагогическими технологиями есть существенным критерием его готовности к профессиональной деятельности. Определено, что в условиях технологизации образовательного процесса дошкольного учебного заведения педагогический процесс должен планироваться и регулироваться на основе целостного подхода к оценке состояния ребенка посредством комплекса показателей, когда здоровье и физическое развитие рассматриваются как фундамент развития ребенка.

Ключевые слова: приоритетность физкультурно-оздоровительной работы, здоровьесберегательные технологии, инновации, здоровьесберегательная деятельность, образовательный процесс.

Harashchenko L.V.

Borys Grinchenko Kyiv University

SUPPORTING OF KEEPING HEALTH CHARACTER OF PHYSICAL EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN

Summary

Innovative ways of supporting of keeping health character of physical education in preschool educational establishment are considered in this article. It is determined that one of innovative ways in keeping health character of physical education of preschool children is using of keeping health technologies in educational process of preschool institution. It is clarified that improving of the system of physical education in preschool educational establishments demands some technologization of educational process. Possession of pedagogical technologies of a teacher is a substantial criterion of his readiness for the professional activity. It is determined that in conditions of technologization of educational process of preschool institution, the pedagogical process should be planned and regulated on the basis of holistic approach to the state value of a child with the complex of characteristics when health and physical development are regarded as a foundation for development and safe growth of a child.

Keywords: priority of sport and health-improving activities, keeping health technologies, innovations, keeping health activity, educational process.